

TÜRKİYE'DE MÜLTECİ VE SĞINMACILARA SAĞLANAN İMKÂNLAR VE UYUM SORUNLARI: ÇANKIRI ÖRNEĞİ*

Erkan SAVAR

Siirt Kaymakamlığı, (erkansavar@hotmail.com)

Doç. Dr. Umut KEDİKLİ

Karabük Üniversitesi, İİBF, (kedikliumut@hotmail.com)

ÖZET

İnsanlık tarihinin en eski dönemlerinden beri var olan göç, günümüzde de yoğun olarak yaşanan bir durumdur. İnsanların savaşlar ve doğal afetler gibi zorunlu sebepler ile göç etmelerinin yanında daha iyi yaşam şartları elde etme amacıyla da göç ettikleri bilinmektedir. Bununla birlikte uluslararası ve ulusal düzeyde mülteci ve sığınmacıların haklarını düzenleyen ve devletlere birtakım yükümlülükler yükleyen belgeler de bulunmaktadır. Bu düzenlemeler çerçevesinde Türkiye'deki mülteci ve sığınmacılar da birtakım hizmetlerden yararlanmak da ve imkanlar elde etmektedir. Bu çalışmanın temel amacı da Türkiye'deki mülteci ve sığınmacıların yasal düzenlemeler ve kurumsal hizmetler çerçevesinde sahip oldukları hakları ortaya koymak, eğitim, istihdam, sağlık, barınma ve sosyal yardım konularında elde ettikleri imkanlar bakımından yaşadıkları sorunları tespit etmek ve tespit edilen sorunların çözümüne yönelik öneriler sunmaktır. Bu bağlamda da Çankırı il merkezi ve ilçelerinde ikamet eden göçmenlerin hizmet aldıkları alanlarda yaşadıkları sorunların tespitine yönelik saha anket yapılmış ve ortaya çıkan veriler analiz edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Göç, Mülteci, Sığınmacı, Mülteci ve Sığınmacı Sorunları, Türkiye.

FACILITIES PROVIDED REFUGEES AND ASYLUM SEEKERS IN TURKEY AND THEIR ADAPTATION PROBLEMS: ÇANKIRI PROVINCE SAMPLE

ABSTRACT

Migration, having existed since the earliest periods of human history, is also a situation experienced intensively in today. It is known that people migrate with compulsive causes such as wars and natural disasters; also it is known that they migrate for having better life conditions. However, there are also documents regulating the rights of refugees and asylum seekers at international and national levels and imposing obligations on states. Within the framework of these regulations, refugees and asylum seekers in Turkey also benefits from a number of services and obtains many facilities. The main objective of this study is to demonstrate the rights of refugees and asylum seekers in our country in the framework of legal regulations and institutional services and to identify the problems experienced by refugees and asylum seekers in the fields of education, employment, health, sheltering and social assistance and to present offers for solving identified problems. In this context, a questionnaire is conducted to determine the problems had by the immigrants residing in Çankırı province and its towns in the areas about which they have had help; and the data which is obtained is analysed.

Keywords: Migration, Refugees, Asylum Seeker, Problems of Refugees and Asylum Seekers, Turkey.

* Bu çalışma, Karabük Üniversitesi BAP Koordinatörlüğü tarafından KBÜBAP-18-DS-128 proje numarasıyla desteklenmiştir.

Bu çalışma, Karabük Üniversitesi Uluslararası İlişkiler ABD Yüksek Lisans öğrencisi Erkan Savar'ın, Dr. Öğr. Üy. Umut Kedikli'nin danışmanlığında hazırlayıp, kabul edilen yüksek lisans tezinden türetilmiştir.

Bu çalışma, 5-9 Eylül 2018 tarihlerinde Kosova, Prizren'de düzenlenen Sosyal Bilim Araştırmaları Uluslararası Konferansı (ICONSR – 2018)'de sunulan yayımlanmış bildiri özetinin genişletilmiş ve gözden geçirilmiş halidir.

1. Giriş

Gerek ülke içerisinde gerekse ülke dışına yaşanan göç olgusu, tarihi çok eskilere dayanan ve günümüzde de tartışılan bir konudur. Eski dönemlerden beri var olan göç konusunun uluslararası alanda bir sorun olarak ortaya çıkması ise 20. yüzyılın başlarına rastlamaktadır. I. ve II. Dünya Savaşları sebebiyle milyonlarca insan yaşamını yitirmiştir. Bu savaşların etkisi ile yerlerinden göç etmek zorunda kalan insanların sayısı da bir o kadar fazla olmuştur. İki savaş arası dönemde ve soğuk savaş döneminde bu durum artarak devam etmiştir. Günümüzde ise, ülkelerdeki iç karışıklıklar, etnik ve dinsel baskılar ile siyasi istikrarsızlıklar, doğal afetler, ekonomik sıkıntılar gibi nedenler ile yoğun göç hareketleri yaşanmaya devam etmektedir.

Uluslararası bir sorun haline gelen göç ve iltica konularının öznesini mülteci (Refugee) ve sığınmacı (Asylum Seeker) olarak adlandırılan bireyler oluşturmaktadırlar. Bu bireylerin ülkelerinin sınırlarını aşarak başka ülkelere yönelmesi ile birçok sorun ortaya çıkmıştır. Mülteci ve sığınmacılara yönelik faaliyette bulan birçok yapılanma da ortaya çıkmıştır. Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği (BMMYK), Uluslararası Göç Örgütü (UGÖ) ve Göç Politikaları Geliştirme Merkezi (GPGM) uluslararası alanda mülteci ve sığınmacılara yönelik hizmet sunan başlıca kuruluşlar olarak öne çıkmaktadırlar.

Dünyada göç ve iltica alanında yaşanan bu gelişmelerin yanında Türkiye’de de önemli gelişmeler yaşanmıştır. Komşu ülkelerde yaşanan savaşlar ve siyasi istikrarsızlıklar Türkiye’ye yönelik yoğun göç hareketlerine neden olmuştur. İlk başlarda transit ülke konumunda olan Türkiye, zamanla hedef ve kaynak ülke haline dönüşmüştür. Asya, Avrupa ve Afrika arasında bir geçiş güzergâhı olan Türkiye, 1980’lerden beri çok sayıda yabancı için önemli bir merkez haline gelmiştir. Şüphesiz, Türkiye’nin komşularındaki siyasal istikrarsızlıklar ve çatışmalar ülkenin sınırlarını da sığınma amaçlı kaçışlara açık hale getirmektedir. Bu kişilerin büyük bir çoğunluğunu Asya ya da Afrika kökenli göçmenler oluşturmaktadır (İçduygu vd., 2014: 236). Bu durum Türkiye’nin göç ve iltica konularında önemli düzenlemeler yapmasını zorunlu kılmıştır. Türkiye 1951 tarihli *Cenevre Sözleşmesi*’ne bir takım çekinceler ile taraf olsa da, iç hukuk düzenlemeleri olan 1934 tarihli İskân Kanunu, *Pasaport Kanunu* ve *Yabancıların İkamet ve Seyahatleri Hakkındaki Kanun* gibi eski düzenlemeler yetersiz kalmıştır. Yaşanan sorunun karmaşıklığı, Avrupa Birliği’ne üyelik ve yoğun göç hareketleri, hukuksal ve kurumsal alanda yenilikleri zorunlu kılmıştır. Bu bağlamda 2013 tarihli 6458 sayılı *Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu* (YUKK) ile Türkiye, göç ve iltica konusunda var olan mevzuatını tek çatı altında toplamayı başarmış ve bu alana özgü idari bir yapılanma olan Göç İdaresi Genel Müdürlüğü’nü kurmuştur. Böylece Türkiye’nin göç ve sığınma konusundaki temel kanunu olan YUKK ile önemli bir boşluk giderilmiştir. Ülkelerini terk etmek zorunda kalan mülteci ve sığınmacılara yönelik birçok düzenleme yapılsa da hala bir takım sorunların yaşandığı bilinmektedir. Barınma, sağlık, eğitim, çalışma hayatı ve sosyal yardım gibi temel konularda var olan eksiklikler ciddi sorunları da beraberinde getirmektedir. Sorunların çözümüne yönelik birçok mekanizma geliştirilse de çeşitli sebeplerle bu sorunlar tam anlamıyla çözümlenememektedir. Hukuksal düzenlemelerdeki eksiklikler, idari kapasitedeki yetersizlikler ve sosyal bir takım sebepler, mülteci ve sığınmacıların yaşadıkları sorunların temelini teşkil etmektedir.

Bu çalışmada öncelikle uluslararası ve ulusal belgelerde mülteci, sığınmacı ve şartlı mülteci kavramlarının ne anlama geldiği açıklandıktan sonra ulusal düzeyde mülteci ve

sığınmacılara/şartlı mültecilere sağlanan hakların neler olduğuna değinilmiştir. Çalışmada ayrıca mülteci ve sığınmacıların sahip oldukları haklar temelinde ikametgah, çalışma, sağlık, eğitim ve sosyal yardımlar alanlarında ne tür imkanlardan yararlanabildikleri de ele alınmıştır. Bu makalede, Türkiye’deki yasal mevzuat çerçevesinde mülteci ve/veya sığınmacıların elde ettikleri imkanlara ilişkin pratikte yaşanan sorunlar analiz edilmeye çalışılmıştır. Bunun için Çankırı ilinde ikamet eden sığınmacılarla anket çalışması yapılmış ve yukarıda ifade edilen alanlardaki memnuniyet düzeyleri ve karşılaştıkları sorunlar tespit edilmiştir. Çankırı ilindeki sığınmacılarla yapılan anketler sonucunda elde edilen bulgular, İzmir, Afyonkarahisar, Tokat ve Zonguldak illerinde yapılan benzer çalışmaların bulgularıyla kıyaslanarak sorunlu alanlara ilişkin çözüm önerileri sunulmuştur.

2. Sığınmacı ve Mülteci Kavramları ve Türk Mevzuatı

Uluslararası boyutta önemli bir sorun olmaya başlayan ve gün geçtikçe de önemini arttıran göç konusu, beraberinde yeni hukuki kavramların oluşmasına da zemin hazırlamıştır. Ülkelerini çeşitli sebepler ile terk etmek zorunda kalan insanların göç ettikleri ülkelerdeki statüleri genel olarak göç etmede kullandıkları yöntemlere göre belirlenmektedir. Gönüllü göçler dışında zorunlu nedenlere bağlı olarak gerçekleştirilen göçlerde ortaya çıkan önemli bir mesele de mültecilik ve sığınmacılık konusudur. Mülteci (Refugee) ve sığınmacı (Asylum-Seeker) kavramları farklılıkları uluslararası ve ulusal mevzuatlarda belirtilmiş olduğu halde genellikle yanlış şekilde birbirleri yerine kullanılan kavramlardır.

2.1. Sığınma Hakkı, Sığınmacı ve Mülteci Kavramları

Sığınma olgusu diğer bir ifade ile iltica olgusu çok eski dönemlerden beri varlığını devam ettirmektedir. Tarihte savaş gibi insan hayatını tehlikeye atan durumlarda kutsal mekânlar, sığınan yerler olmuşken, devletlerin oluşması ve kurumsallaşması ile sığınma hakkı, devletlerin egemenlik hakları içinde yer almaya başlamıştır (Kılıç, 2015: 2). Mülteci ve sığınmacıların korunmasına yönelik evrensel standartlar ve mekanizmalar ise ancak 20. yüzyılda ortaya çıkmaya başlamıştır (Çiçekli, 2014: 222).

Sığınma hakkı mültecilik hakkından çok önceleri, 1948 yılında yayımlanan İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi’nin 14. maddesinde “*Herkesin, sürekli baskı altında tutulduğunda başka ülkelere sığınma ve kabul edilme hakkı vardır.*” şeklinde düzenlenmiştir (İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi [İHEB], 1948: madde14). Sığınma ya da eski adıyla iltica bir kişinin, vatandaşı olduğu veya ikamet ettiği ülkenin çeşitli baskıları veya yasal kovuşturmaları nedeni ile başka bir ülkeye ya da yabancı ülke temsilcilerine, savaş gemilerine ya da uçaklarına girmesi ve o devletin korumasını aramasıdır (Pazarcı, 2013: 215). Sığınmacı ise Abadan-Unat’a (2006: 352) göre, korunmak amacıyla yaşadığı ülkenin sınırlarını aşan fakat 1951 tarihli *Mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin Cenevre Sözleşmesi* (MHSİCS)’de yer alan kriterleri taşımayan kimseler olarak tanımlanmaktadır. Diğer bir tanıma göre ise sığınmacı, hukuki olarak mültecilik statüsü kazanabilecek olan ancak bulunduğu ülkede mülteci olarak kabul edilmeyen veya mültecilik başvurusu henüz sonuçlanmamış kişilerdir (Kıratlı, 2011: 17).

Öte yandan mülteci kavramına ilişkin uluslararası düzeyde farklı belgelerin kabul edildiği görülmektedir.

Mülteci kavramı MHSİCS’de ise;

“... ırkı, dini, tabiiyeti, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasi düşünceleri yüzünden, zulme uğrayacağından haklı sebeplerle korktuğu için vatandaşı olduğu ülkenin dışında bulunan ve bu ülkenin korumasından yararlanamayan, ya da söz konusu korku nedeniyle yararlanmak istemeyen yahut tabiiyeti yoksa ve bu tür olaylar sonucu önceden yaşadığı ikamet ülkesinin dışında bulunan, oraya dönemeyen veya söz konusu korku nedeniyle dönmek istemeyen”

kişi olarak tanımlanmıştır (MHSİCS, 1951: madde 1).

Mültecilik konusunda daha geniş bir konvansiyon yayınlayan Afrika Birliği Örgütü, *Cenevre Sözleşmesi*’ndeki tanımı aynen kabul etmiş ve mültecilik tanımının kapsamını genişletmiştir. Şöyle ki;

“Mülteci terimi aynı zamanda, kendi menşe ülkesinin ya da vatandaşı olduğu ülkenin bir bölümünde ya da tümünde, dış saldırı, işgal, yabancı egemenliği ya da kamu düzenini ciddi biçimde bozan olaylar nedeniyle, menşe ülkesi ya da vatandaşı olduğu ülke dışında bir başka yerde sığınma aramak için daimi ikamet ettiği yeri terk etmeye zorlanan herkes için geçerli olacaktır” (Afrika’daki Mülteci Sorunlarının Özel Yönlerini Düzenleyen Sözleşme, 1969: madde 1).

Aynı şekilde mülteci kavramının kapsamını genişletmeye dair diğer bir belgede *Cartagena Bildirisi*’dir. Latin Amerika temsilcileri ile bazı hukukçular tarafından 1984 yılında kaleme alınan bu bildirme, 1951 tarihli *Cenevre Sözleşmesi*’ne şu şekilde ilave bir tanım getirmiştir; “yaygın şiddet, dış saldırı, iç çatışmalar, yaygın insan hakkı ihlalleri ya da kamu düzenini ciddi olarak bozan diğer durumlardan dolayı hayatları, güvenlikleri veya özgürlükleri tehdit altında olduğu için ülkesinden kaçan kişilerdir” (Kıratlı, 2011: 15).

Arap ülkelerinde meydana gelen mülteci sorunlarının farklı boyutları ve bu alanda var olan uluslararası düzenlemelerin yetersizliği, Arap Birliği’nce 1994 yılında kabul edilen *Arap Ülkelerinde Mültecilerin Durumunu Düzenleyen Sözleşme* (AÜMDDS) ile giderilmeye çalışılmıştır (Akyürek, 2007: 50). Arap ülkelerinde meydana gelen savaş, işgal, sömürge yönetimleri vb. durumlarda ortaya çıkan sorunların, diğer ülkelere göre farklılık göstermesi ve uluslararası belgelerde bu durumlara ilişkin hususların yer almaması, bu sözleşmenin ortaya çıkmasındaki ana sebeptir. Mülteci tanımı ve kavramını genişletmeye yönelik hükümler içeren bu sözleşmede; savaş, yabancı denetimi ve ülkenin bütününde ya da bir bölümünde kamu düzeninin ciddi biçimde bozulmasıyla sonuçlanan, doğal afet ya da yıkıcı olayların meydana gelmesi gibi durumlarda mültecilik için kabul edilecek olaylar olarak tanımlanmış ve bu durumda olanların mülteci olarak kabul edileceği belirtilmiştir (AÜMDDS, 1994: madde 1). Arap coğrafyasında yaşanan mülteci ve sığınmacı sorunlarına çözüm üretmesi bakımından önemli olan bu sözleşme, mülteci ve sığınmacılar açısından önemli bölgesel düzenlemeler arasında yer almaktadır.

2.2. Türk Mevzuatında Mülteci, Sığınmacı ve Şartlı Mülteci Kavramları

Mülteciler açısından önemli belgelerden biri olan 1951 tarihli *Cenevre Sözleşmesi*'ne taraf ülkelerden birisi de Türkiye'dir. 1954 tarihinde yürürlüğe giren bu sözleşmeyi, Türkiye 1961 tarihinde onaylamıştır. *Cenevre Sözleşmesi*'nin ayrılmaz bir parçası olarak kabul edilen 1967 tarihli Ek Protokol ise, Türkiye tarafından 1968 yılında kabul edilmiş ve aynı yıl Resmi Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir. *Cenevre Sözleşmesi*'ne bazı ülkeler gibi Türkiye'de bir takım çekinceler koyarak taraf olmuştur. Türkiye bu tutumunu 1967 Ek Protokolü'nde de sürdürmüştür. Türkiye, *Cenevre Sözleşmesi*'ne koyduğu tarih ve coğrafi kısıtlama nedeniyle sadece 1951 öncesi Avrupa'daki olaylarla sınırlı ve yalnız Avrupa'dan gelenlere mültecilik statüsü vermektedir. Türkiye'nin koyduğu "1951 öncesi olaylar" kısıtlaması, 1967 Protokolü ile kaldırılrsa da, coğrafi kısıtlama varlığını sürdürmüştür. Bunun en önemli nedeni ise, jeopolitik konumu itibarı ile Türkiye'nin hassas bir bölgede yer alması ve sık sık göç hareketlerine maruz kalmasıdır (Altınışık & Yıldırım, 2002: 39).

Mülteci ve mültecilik statüsünün tanınmasında ülkeler arasında bir takım farklılıklar mevcuttur. Bazı ülkelerin mülteci statüsü vermekte getirdikleri kısıtlamalar iç hukuklarında yeni düzenlemeler yapmayı zorunlu kılmıştır. Bu konuda özellikle Türkiye, mevcut mevzuat boşluğunu ilk olarak 1994 yılında yayımladığı bir yönetmelik ile gidermeye çalışmıştır. Sığınma ve iltica konularında ilk iç hukuk düzenlemesi olan, *Türkiye'ye İltica Eden veya Başka Bir Ülkeye İltica Etmek Üzere Türkiye'den İkamet İzni Talep Eden Münferit Yabancılar ile Topluca Sığınma Amacıyla Sınırlarımıza Gelen Yabancılara ve Olabilecek Nüfus Hareketlerine Uygulanacak Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik*, bireysel veya toplu olarak gerçekleştirilecek sığınma ve iltica hareketlerine ilişkin usullerin belirlenmesi amacıyla Türkiye'nin taraf olduğu 1951 tarihli *Cenevre Sözleşmesi*'ne dayanılarak hazırlanmıştır. Bu yönetmelikte:

"Mülteci, Avrupa'da meydana gelen olaylar sebebiyle ırkı, dini, milliyeti, belirli bir toplumsal gruba üyeliği veya siyasi düşünceleri nedeniyle takibata uğrayacağından haklı olarak korktuğu için vatandaşı olduğu ülke dışında bulunan ve vatandaşı olduğu ülkenin himayesinden istifade edemeyen veya korkudan dolayı istifade etmek istemeyen ya da uyuşu yoksa ve önceden ikamet ettiği ülke dışında bulunuyorsa oraya dönmeyen veya korkusundan dolayı dönmek istemeyen yabancı"

olarak tanımlanmış iken, Sığınmacı:

"İrki, dini, milliyeti, belirli bir toplumsal gruba üyeliği veya siyasi düşünceleri nedeniyle takibata uğrayacağından haklı olarak korktuğu için vatandaşı olduğu ülke dışında bulunan ve vatandaşı olduğu ülkenin himayesinden istifade edemeyen veya korkudan dolayı istifade etmek istemeyen ya da uyuşu yoksa ve önceden ikamet ettiği ülke dışında bulunuyorsa oraya dönmeyen veya korkusundan dolayı dönmek istemeyen yabancı"

olarak tanımlanmıştır (Türkiye'ye İltica Eden veya Başka Bir Ülkeye İltica Etmek Üzere Türkiye'den İkamet İzni Talep Eden Münferit Yabancılar ile Topluca Sığınma Amacıyla Sınırlarımıza Gelen Yabancılara ve Olabilecek Nüfus Hareketlerine Uygulanacak Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik, 1994: madde 3). Yönetmeliğe göre mülteci veya sığınmacı

statüsü arasındaki tek fark kişinin Türkiye'ye nereden geldiği ile ilgilidir. Eğer birey Avrupa ülkelerinden birinden gelmiş ise *mülteci*, Avrupa dışındaki ülkelerden gelmiş ise *sığınmacı* olarak kabul edilmektedir. Geline yer dışındaki diğer tüm koşullar ise aynen kabul edilmiştir.

Konunun artan önemi ve Avrupa Birliği'ne uyum sürecinde yapılan çalışmalar neticesinde sığınma ve iltica konularında var olan mevzuat çalışmaları yoğunlaştırılmış ve dağınık olan mevzuatlar, yeni statüler ve koruma türleri de belirlenerek 2013 yılında *Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu*'nda (YUKK) düzenlenmiştir. 1994 tarihli Yönetmelik'te tanımlanan sığınmacı kavramı, şartlı mültecilik adı altında YUKK'ta yeniden tanımlanmıştır. Uluslararası hukuktaki karşılığı sığınmacı olan bu statü, Türkiye'ye özgü olarak şartlı mültecilik adıyla kavramsallaştırılmıştır. Bu statü, Türkiye'nin *Cenevre Sözleşmesi*'ne koymuş olduğu coğrafi sınırlama sebebi ile Avrupa dışındaki ülkelerden gelen bireyler için belirlediği bir koruma statüsüdür. Türkiye'nin mülteci kabul etmediği Asya, Afrika ve Ortadoğu gibi ülkelerden Türkiye'ye giriş yapan ve başka ülkelere mültecilik başvurusu yapmak isteyenleri kapsayan ve YUKK'da düzenlenen şartlı mülteci:

“Avrupa ülkeleri dışında meydana gelen olaylar sebebiyle; ırkı, dini, tabiiyeti, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasi düşüncelerinden dolayı zulme uğrayacağından haklı sebeplerle korktuğu için vatandaşı olduğu ülkenin dışında bulunan ve bu ülkenin korumasından yararlanamayan ya da söz konusu korku nedeniyle yararlanmak istemeyen yabancıya veya bu tür olaylar sonucu önceden yaşadığı ikamet ülkesinin dışında bulunan, oraya dönemeyen veya söz konusu korku nedeniyle dönmek istemeyen vatansız kişiye statü belirleme işlemleri sonrasında verilen statüdür.”

şeklinde tanımlanmıştır (YUKK, 2013: madde 62). Görüldüğü gibi mülteci ve sığınmacı kavramları birbirlerinden farklı ve birbirleri yerine kullanılmayacak kavramlardır. Ancak yazılı ve görsel yayın organlarında ve halk arasında bu ayrım yapılmamakta ve çoğunlukla benzer kavramlar olarak kullanılmaktadır. Türkiye'de mülteci statüsüne sahip kişi sayısının çok az olmasının en önemli sebebi, 1951 tarihli *Cenevre Sözleşmesi*'ne Türkiye tarafından konulan coğrafi kısıtlamadır. Türkiye içinde mevcut yabancıların çoğu, bu yüzden sığınmacı/şartlı mülteci olarak adlandırılmakta ve bu statü kapsamındaki süreçlere tabi tutulmaktadırlar. Bu çalışmada da çalışmanın yapıldığı dönemde Çankırı'da mülteci bulunmadığından uluslararası literatürdeki adına uygun şekilde ildeki yabancılar sığınmacı olarak ifade edilmiştir.

3. Mülteci ve Sığınmacıların Sahip Olduğu Haklar Temelinde Elde Ettikleri İmkanlar

1951 tarihli *Cenevre Sözleşmesi*'ne göre yabancıların ülkeye girdikten sonra mülteci veya sığınmacı olarak başvurması halinde bir takım haklara sahip olacağı kabul edilmektedir.¹ Bu hakların verdiği sınırlar çerçevesinde de Türkiye'deki düzenlemeler çerçevesinde bu kişilere

1 Bu hakların bazıları: Din özgürlüğü (madde 4), medeni haklardan yararlanma özgürlüğü (madde 12), menkul ve gayrimenkul edinme hakkı (madde 13), fikri ve sınai mülkiyet hakkı (madde 14), dernek hakları (madde 15), mahkemelerde taraf olma hakkı (madde 16), çalışma hakkı (madde 17), tarım, sanayi, sanat ve ticaret sahalarında iş yeri açmak ve şirket kurma hakkı (madde 18), ihtisas mesleğini icra etmek hakkı (madde 19), vesika (karne) hakkı (madde 20), mesken edinme hakkı (madde 21), eğitim hakkı (madde 22), sosyal yardım hakkı (madde 23), sosyal sigorta ve çalışma mevzuatından yararlanma hakkı (madde 24). Bknz. https://www.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/KM_/d00/c002/km_00002024ss0053.pdf Erişim Tarihi: 16.07.2019.

bir takım imkanlar sunulmakta ve hizmetlerden yararlandırılmaktadır. Barınma, sağlık, eğitim, çalışma hayatı, sosyal yardım ve destek alanlarında sunulan imkanlar, sahip olunan koruma statüsüne göre de değişiklik gösterebilmektedir. Sığınmacı ve mültecilere tanınan hakların ve bu haklar bağlamında sunulan hizmetlerin neler olduğunun ortaya konması, sorunların tespiti açısından son derece önemlidir.

3.1. İkamet ve Barınmaya İlişkin Düzenlemeler

Türkiye’de bulunan yabancıların ikamet izni alma mecburiyetleri bulunmaktadır (YUKK, 2013: madde 19). Ancak yabancılar belli durumlarda ikamet izninden muaf² tutulmaktadır. 6458 sayılı Kanun’un uygulamaya koyduğu bir başka yenilik ise çalışma izninin ikamet izni yerine geçmesidir. Yabancı kişinin çalışma izni alması halinde, ayrıca ikamet izni almasına gerek olmamakta, çalışma izni süresince Türkiye’de kalma hakkı bulunmaktadır (YUKK, 2013: madde 27). Mülteci statüsündekiler için 3 yıl, şartlı mülteci ve ikincil koruma kapsamında olanlar için 1 yıl, vatansız kişiler için ise 2 yıl için düzenlenen bu belgeler, hiçbir harca da tabi değildir (YUKK, 2013: madde 50-83).

YUKK ile sığınma başvurusunda bulunanların veya koruma statüsü almaya hak kazananların, barınma ihtiyaçlarının kendilerince karşılanması esası benimsenmiştir. Refakatsiz çocuk, engelli, yaşlı, hamile, beraberinde çocuğu olan yalnız anne ya da baba veya işkence, cinsel saldırı ya da diğer ciddi psikolojik, bedensel ya da cinsel şiddete maruz kalmış özel ihtiyaç sahiplerinin ise belli barınma imkânlarından faydalandırılacağı hüküm altına alınmıştır (YUKK, 2013: madde 95). Türkiye’de bulunan sığınmacılar genel olarak İçişleri Bakanlığı tarafından belirlenen uydu kentlerde serbest ikamete tabi tutulmaktadır. Bu iller genel olarak emniyet ve asayiş yönünden fazla sıkıntı yaşanmayan illerdir. Bu kapsamda belirlenmiş 62 il bulunmaktadır. Sığınmacılar, sadece aile bağları ve sağlık gerekçeleri ile ikamet etmek istedikleri illeri seçebilmektedirler. Belirlenen bu illerde ikamet etmek ve ikamet adreslerinin İl Göç Müdürlükleri’ne bildirmesi ise zorunludur. Mazeretsiz olarak gösterilen ikamet yerlerine gitmeme, ikamet yerini izinsiz terk etme ve bildirim yükümlülüğünün üç defa yerine getirilmemesi hallerinde kişilerin başvurularını geri çektikleri kabul edilerek işlem yapılmaktadır (YUKK, 2013: madde 77). Seyahat ederken yabancıların, ikamet tezkerelerini yanlarında bulundurmaları zorunludur. Bu belge, yabancıların Türkiye’de kalışlarının yasallığını ispatladığından kolluk kuvvetlerinin sorması halinde ibrazı gerekmektedir. (EGM, 2019) Dolayısıyla sığınmacıların ikamet adresleri dışına çıkmaları ve serbestçe seyahatleri yasaklanmıştır. Buna rağmen sığınmacıların izinsiz şekilde ikamet ettikleri illeri terk ettikleri ve başka illere gittikleri görülmektedir.

Sığınmacılara sunulan barınma hizmetlerinden biri de çadır kent ve konteyner kent uygulamalarıdır. Bu tip barınma hizmeti, Suriye’den ülkemize yaşanan göçmen akınında olduğu gibi olağanüstü durumlarda uygulanan bir barınma hizmetidir. AFAD, Kızılay ve diğer kurumların iş birliği ile kurulan bu yerlerde, sığınmacıların tüm ihtiyaçları ücretsiz olarak karşılanmaktadır. *Geçici Koruma Yönetmeliği* kapsamında *Geçici Koruma Kimlik Belgesi* düzenlenen Suriyeli sığınmacıların, geçici barınma merkezlerinde barındırılması esastır. Kamu düzeni, kamu güvenliği ya da kamu sağlığı yönünden herhangi bir sakınca görülmediği hallerde ise geçici korunanların, Göç İdaresi Genel Müdürlüğü’nce belirlenen illerde ikametlerine izin

2 İkamet izninden muaf olanlar için bakınız: YUKK madde 20.

verilebilmektedir (Geçici Koruma Yönetmeliği [GKY], 2014: madde 18-24). Geçici barınma merkezlerinde kalan Suriyelilerin sayısı 11 Nisan 2019 tarihi itibarıyla 139 bin 150 kişidir. Bu sayı, 2017 Aralık ayı sonunda ise 228 bin 251 kişiydi. Buna göre kamplarda yaşayan Suriyeli sayısı 2018'in başından bu yana 88 bin 101 kişi azalmıştır. Nisan 2019 itibarıyla Suriyelilerin yalnızca %3,84'ü bu kamplarda yaşamakta, %96,16'sı ise şehirlerde yaşamaktadır. Şuan için sadece Adana, Çanakkale, Diyarbakır, Elazığ, Gaziantep, Hatay, Kayseri, Kocaeli, Mardin, Tekirdağ, Şanlıurfa ve Kilis illerine yeni Suriyeli kaydı alınmaktadır (Mülteciler Derneği, 2019) *Geçici Koruma Kimlik Belgesi*, Türkiye'de kalış hakkı sağlamaktadır. Ancak bu belge, 6458 sayılı Kanun'da düzenlenen ikamet izni veya ikamet izni yerine geçen belgelere eşdeğer sayılmamakta, uzun dönem ikamet iznine geçiş hakkı tanımamakta, süresi ikamet izni toplamında dikkate alınmamakta ve sahibine Türk vatandaşlığına başvuru hakkı da vermemektedir (GKY, 2014: madde 25). Ancak, bir kısım Suriyelinin, İskân Kanunu'ndaki göçmen statüsüne alınarak vatandaşlık kazanması da mümkündür. Ayrıca *Geçici Koruma Yönetmeliği*'nin yürürlüğe girmesinden önce giriş yapmış ve kendilerine şartlı mülteci veya ikincil koruma statüsü tanınan Suriyelilerin uygulanan *Vatandaşlık Kanunu* uyarınca diğer şartları da karşılamaları halinde, Türkiye'de beş yıl ikamet etmesi durumunda vatandaşlık başvurusu yapabilmeleri de mümkündür (Şanlı, 2019). Geçici koruma statüleri sona erip uluslararası koruma statülerinden birini kazanan Suriyeliler Türk vatandaşı olmak için başvuru yapabilirler. (Nurdoğan & Öztürk, 2018: 1170) Ayrıca, geçici korunanlara verilen çalışma izinleri de ikamet izni yerine geçmemektedir (GKY, 2014: madde 29).

Uluslararası koruma kapsamında bulunanların veya bu korumadan yararlanmak için başvuranların, kendilerine durumlarını belirleyici kimlik belgelerinin verilmesi ile ikamet izni de aldıkları kabul edilmiştir. Verilen kimlik belgelerinin de harca tabi olmadığına kanunda açıkça düzenlenmesiyle, mülteci ve sığınmacılar için önemli bir sorun olan ikamet harcı uygulaması da sona ermiştir (Büyükçalık, 2015: 199-202).

3.2. Çalışma ve İstihdam Alanındaki Düzenlemeler

İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi 23.maddesi, *Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi* 4.maddesi ve 1951 tarihli *Cenevre Sözleşmesi* 17, 18, 24. maddeleri gibi birçok uluslararası belgede düzenlenen çalışma hürriyeti, Türkiye'de ise en üst hukuk normu olan *1982 Anayasası'nın* 48. maddesinde³ düzenlenmiştir. Anayasa'da temel hak ve ödevlerin düzenlendiği kısımda sosyal ve ekonomik haklar ve ödevler başlığı altında yer alan çalışma hürriyeti, insan hakları alanında kamu hakları arasında kabul edilmektedir. (Tiryakioğlu, 1997: 80) Anayasanın, çalışma hürriyetini kişiler bakımından hiçbir ayırım yapmadan düzenlemiş olması, bu kapsamda mülteci ve sığınmacıların da bu hak kapsamında var olan imkanlardan yararlanmasının önünü açmaktadır. Öte yandan *Anayasa* madde 16'ya göre de temel hak ve hürriyetlerin yabancılar için de milletlerarası hukuka uygun şekilde kanunla kısıtlanabileceği kuralı çalışma hakkına ilişkin sınırlamaların da olabileceğini göstermektedir. (Tekinalp, 1989: 114; Tiryakioğlu, 1997: 81).

3 1982 Anayasası Madde 48: Herkes, dilediği alanda çalışma ve sözleşme hürriyetlerine sahiptir. Özel teşebbüsler kurmak serbesttir. Madde detayı için bkz. T.C. Anayasası, <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.2709.pdf> Erişim Tarihi: 16.07.2019.

Mülteci ve sığınmacıların istihdamı konusunda, YUKK'ta özel düzenlemeler yer almaktadır. Bu kanun kapsamında, uluslararası koruma altına alınmış mülteci ve ikincil koruma statüsüne sahip kişilerin, statü aldıkları andan itibaren bağımlı veya bağımsız olarak çalışabilecekleri düzenlenmiştir. Bu kişilerin sahip oldukları kimlik belgelerinin aynı zamanda çalışma izni belgesi de sayılacağı kabul edilmiştir. Ancak belli durumlarda bu kişilerin iş piyasasına erişimleri yer, zaman ve sektörel anlamda kısıtlanabilmektedir. Bu kısıtlama, Türkiye'de üç yıl ikamet eden veya Türk vatandaşıyla evli olan ya da Türk vatandaşı çocuğu olan mülteci ve ikincil koruma statüsü sahiplerine uygulanmamaktadır (YUKK, 2013: madde 89). Uluslararası koruma başvuru sahipleri ile şartlı mülteciler ise, koruma başvurusu tarihinden itibaren 6 ay sonra çalışma izni başvurusunda bulunabilmektedirler (YUKK, 2013: madde 89). Şartlı mülteci statüsü başvuru sahibi, şartlı mülteci statüsünde bulunanlar ve vatansız kişi statüsünde yer alan kişiler, çalışma izni almak için Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı (2018 yılından itibaren Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı)'na başvuru yapmak zorundadırlar (Çelikel, 2015: 185).

Geçici koruma statüsüne sahip olanların çalışma hakları genel anlamda, *Geçici Koruma Yönetmeliği*'nde düzenlenmiştir. Bu statüde olanların çalışabilmeleri için Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı'ndan izin almaları gerekmektedir. Ancak bu kişilerin, hangi sektörlerde ve coğrafi alanlarda çalışabileceklerinin tespiti, Cumhurbaşkanlığı düzenlemesine bırakılmıştır. Ayrıca bu kişilerin, yabancılara yasaklanmış mesleklerde⁴ çalışmaları da mümkün değildir. Geçici koruma kapsamında olan yabancılara çalışma izni başvuruları, işverenler aracılığı ile e-Devlet üzerinden yapılmaktadır. Çalışma iznine ilişkin yönetmelikte (*Geçici Koruma Sağlanan Yabancıların Çalışma İzinlerine Dair Yönetmelik – GKSİYÇİDY*) belirlenen tek istisna ise mevsimlik tarım veya hayvancılık işlerinde çalışacaklar için getirilmiştir. Bu alanlarda çalışmak isteyen kişiler, başvurularını ikamet ettikleri ilin valiliklerine yapmak zorundadırlar. Bu başvurular, valilik tarafından bakanlığa bildirilmektedir. Ayrıca bakanlık bu kapsamda çalışacak olanlar için il ve kota sınırlaması da getirebilmektedir (GKSİYÇİDY, 2016: madde 5). Sağlık meslek mensupları ve eğitim meslek mensuplarının çalışma izinlerinde ise ön izin alma koşulu getirilmiştir. Bu alanlarda çalışmak isteyenler, çalışma izni başvuruları öncesi, Sağlık Bakanlığı veya Milli Eğitim Bakanlığı'ndan (Üniversiteler için Yüksek Öğretim Kurumu'ndan) ön izin almak zorundadırlar (GKSİYÇİDY, 2016: madde 6). Bu kapsamda verilen çalışma izinleri ile ilgili önemli bir husus da istihdam kotası uygulamasıdır. Geçici koruma kapsamında verilecek çalışma izinleri, o işyerinde çalışan Türk vatandaşı sayısının yüzde onunu geçmeyecek şekilde sınırlandırılmıştır. Toplam çalışan sayısı ondan az olan işyerlerinde ise en fazla bir geçici koruma sağlanan yabancıların çalışabilmesi mümkündür.

Bu yönetmelik ile Türkiye'de bulunan geçici koruma kapsamındaki yabancıları oluşturan Suriyelilerin resmi olarak çalışmaları mümkün kılınmış ve önemli bir sorun büyük oranda çözüme kavuşturulmuştur. Şubat 2015 itibari ile dünyada en çok yabancıya ev sahipliği yapan ülkenin Türkiye olduğu düşünüldüğünde bu düzenlemelerin nedenli önemli olduğu daha net anlaşılmaktadır (Taşdemir, 2016: 341). Yabancıların çalışma hayatında yasal yollardan yer alabilmesi, mülteci ve sığınmacıların kendilerini güvende hissetmeleri, gelecek planları yapabilmeleri, ekonomik bağımsızlık elde etmeleri ve kendine güven kazanmaları bakımlarından toplumla uyum sağlamalarını destekleyen en önemli unsurlardan biridir (Şimşek, 2018: 10).

4 Yabancılara yasak olan meslekler ve yasal dayanakları için bakınız: <https://www.egm.gov.tr/yabanciyim-ikametgah-ve-seyahat-haklarimla-ilgili-bilgi-almak-istiyorum> Erişim Tarihi: 22.04.2019.

3.3. Sağlık Alanındaki Düzenlemeler

Mülteci ve sığınmacıların sağlık hizmetlerine erişimi ile ilgili en önemli gelişme, 6458 sayılı Kanun'un yürürlüğe girmesi ile yaşanmıştır. 6458 sayılı YUKK ile başvuru sahibi veya uluslararası koruma statüsü sahibi kişilerden, herhangi bir sağlık güvencesi olmayanların veya ödeme gücü bulunmayanların 5510 sayılı *Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu*'na tabi olduğu belirtilmiştir (YUKK, 2013: madde 89). Sağlık hizmetlerinden ücretsiz yararlanma hakkı tanıyan bu düzenlemede dikkat edilmesi gereken husus ise, ödeme gücü olmayanların ve başka bir sağlık güvencesi bulunmayanların bu kapsamda değerlendirilecek olmasıdır. Ödeme gücünün varlığı halinde ise bu güvence sağlanmamakta, ödeme güçleri oranında Göç İdaresi Genel Müdürlüğü'nce, ödenen pirimin tamamının veya belli bir oranının katkı payı olarak ilgisinden alınması yoluna gidilmektedir.

2014 yılında ise *Geçici Koruma Yönetmeliği* ile geçici koruma altında olanların sağlık hizmetlerine ilişkin ayrıntılı düzenlemeler yapılmıştır. Yönetmeliğin 27. maddesinde kamp içinde ve dışında sağlık hizmetlerinin Sağlık Bakanlığı koordinasyonunda verileceği belirtilmiş ve sağlık hizmetlerinin ayrıntıları düzenlenmiştir. Yönetmeliğin 27. maddesinde "Temel ve acil sağlık hizmetleri ile bu kapsamdaki tedavi ve ilaçlardan hasta katılım payı alınmaz" hükmü benimsenmişse de, bu durum sağlık hizmetlerinin tamamen ücretsiz olduğu anlamına gelmemektedir.

3.4. Eğitim ve Öğretim Alanındaki Düzenlemeler

1951 tarihli *Cenevre Sözleşmesi*'nin 22. maddesinde ayrıntılı olarak düzenlenen eğitim hakkı, 1982 Anayasasında ise "Kimse, eğitim ve öğrenin hakkından yoksun bırakılamaz." şeklinde düzenlenmiştir (1982 Anayasası: madde 42). Eğitim ve öğretim hakkında ayırım gözetilmemesi, bu haktan mülteci ve sığınmacıların da yararlanacağı anlamına gelmektedir. Ancak, bu konuda devletin düzenleme yetkisinin olduğu da unutulmamalıdır.

Konu ile ilgili *Milli Eğitim Temel Kanunu*'nda⁵, eğitim kurumlarının dil, din, ırk ve cinsiyet ayrımı gözetilmeksizin herkese açık olduğu ve kimseye imtiyaz tanınmayacağı hükmü yer almaktadır (Milli Eğitim Temel Kanunu, 1973: madde 4). Dolayısıyla ülkemizdeki yabancıların çocuklarının eğitim ve öğretim hizmetleri Milli Eğitim Bakanlığı'nın denetimi ve gözetimi altında yürütülmektedir. Yine, mülteci ve sığınmacılara yönelik en kapsamlı düzenlemeleri içeren 6458 sayılı YUKK'ta ise eğitim hakkına ilişkin "Başvuru sahibi veya uluslararası koruma statüsü sahibi kişi ve aile üyeleri, ilköğretim ve ortaöğretim hizmetlerinden faydalanır" hükmü yer almaktadır (YUKK, 2013: madde 89). Mülteci ve sığınmacılara yönelik eğitim ve öğretim hizmetlerinin nasıl uygulanacağına ilişkin usul ve esaslar ise genelgeler yolu ile düzenlenmiştir. Bu yönde en kapsamlı genelge Milli Eğitim Bakanlığı'nca 2010 yılında yayımlanmıştır. *Yabancı Uyruklu Öğrenciler* konulu 2010/48 No.lu Genelge, yabancı öğrencilere ilişkin eğitim ve öğretim hizmetlerinin ne şekilde yerine getirileceğine ilişkin hususları içermektedir. Bu Genelgede belirtilen durumlar daha ayrıntılı şekilde 2014/21 No.lu *Yabancılarla Yönelik Eğitim ve Öğretim Hizmetleri* konulu Genelgede yer almıştır.

5 14.06.1973 tarihinde kabul edilen Milli Eğitim Temel Kanunu, Türk milli eğitiminin amaçları çerçevesinde örgün eğitim kapsamında okul öncesi eğitim, ilköğretim, ortaöğretim ile yükseköğretimin genel yapısını düzenleyen, öğretmenlik mesleğinin icrasında gereken nitelikleri ve eğitim tesisleri ile araç - gereçleri hakkında düzenlemeler getiren bir genel kanundur. Detaylı bilgi için bkz. Milli Eğitim Temel Kanunu, <http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.1739.pdf>. Erişim Tarihi: 16.03.2016

2014/21 No.lu Genelgede, mülteciler, şartlı mülteciler, ikincil koruma kapsamında bulunanlar, vatansız kişi statüsü sahipleri ile geçici koruma altında bulunan Suriyelilerin, Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı her tür ve derecedeki okullara kayıt yaptırabilecekleri belirtilmiştir. Bu statüde olanların kayıt yaptırabilmeleri için sahip oldukları statüleri belirten kimlik belgelerine ya da başvuru belgelerine sahip olmaları gerekmektedir (Yabancılara Yönelik Eğitim ve Öğretim Hizmetleri Genelgesi [YYEÖHG], 2014/21).

Görüldüğü üzere 2014/21 No.lu Genelge, Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı her tür ve derecedeki okullara (yükseköğretim hariç) kayıt yapılabileceğini düzenlemesi bakımından oldukça önemlidir. Bu düzenleme ile mülteci ve sığınmacılar, Türkiye'deki okul öncesi öğretim kurumlarına, ilköğretim, orta öğretim ve liselere, seviyelerine göre kayıt yaptırabilmektedirler. Türk vatandaşı olan öğrencilerin faydalandıkları ücretsiz ders kitabı, okul sütü, özel eğitim ve ücretsiz kurslar gibi birçok projeden, bu kapsamdaki öğrenciler de yararlandırılmaktadır.

Mülteci ve sığınmacılar açısından Türk müfredatına uyum, dil sorunu, merkezi sınavlara kabul edilmeme ve yükseköğrenim hakkına erişimi gibi konularda bir takım sorunlar devam etse de, eğitim hizmetleri ile ilgili temel sorunların büyük ölçüde çözüme kavuşturulduğu görülmektedir. Öte yandan bu sorunların varlığına bir de ekonomik olarak yaşanan sorunlar eklendiğinde okumak yerine çalışmak zorunda kalan çocukların toplumla adaptasyonunda sıkıntılar ortaya çıkmaktadır (Şimşek, 2018: 11). Ayrıca mülteci, sığınmacı ve benzeri statülerle Türkiye'de bulunan yabancılar, yaşadıkları ekonomik yoksunluklar nedeniyle çocuklarını okula göndermek yerine çalıştırmak suretiyle gelirlerini arttırmaya çalışmaktadır. Çocuk işgücü sorununu çözmek için Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, çocuklarını okula gönderen göçmen ailelerine Kasım 2016 tarihinden itibaren çocuk başına aylık 100 TL maddi yardım sağlayan bir program da başlatmıştır (İçduygu & Diker, 2017: 26).

3.5. Sosyal Yardımlar Konusunda Sağlanan Haklar ve Sunulan İmkanlar

1951 tarihli *Cenevre Sözleşmesi*'nin 23. maddesinde mültecilere yönelik sosyal yardımların yapılabileceğine ilişkin düzenleme, 6458 sayılı YUKK'ta "Başvuru sahibi veya uluslararası koruma statüsü sahibi kişilerden ihtiyaç sahibi olanların, sosyal yardım ve hizmetlere erişimleri sağlanabilir (YUKK, 2013: madde 89)" şeklinde düzenlenmiştir.

Mülteci ve sığınmacılara yönelik sosyal yardımlar çoğunlukla, İl ve İlçe Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıfları (SYDV) aracılığı ile yapılmaktadır. Bu vakıflarda, uluslararası koruma kanunu kapsamında bulunan tüm statü sahiplerine barınma, sağlık, eğitim, yakacak, gıda, giyim ve diğer ihtiyaç alanlarında aynı ve nakdi yardımlar yapılmaktadır. Ancak yapılacak yardımlar belli şartlara bağlanmıştır.

Uluslararası koruma kapsamında olan mülteci, şartlı mülteci, vatansız kişi, ikincil koruma statüsü sahibi olanlar ve geçici koruma altında olanlara yönelik yardımın ilk şartı ilgili kurumlara kayıtlarının yapılmış olmasıdır. Kaydı bulunmayanlara vakıflar aracılığı ile yardım yapılması mümkün değildir. Kaydı olmayanların başvuruları reddedilip, kayıt yaptırılmaları sağlandıktan sonra değerlendirilmektedir (*Suriyeli Yabancıların Kayıt İşlemlerine İlişkin Genelge*, 2015/29). Ayrıca, SYDV'lerin mülteci ve sığınmacılara yönelik yardımları konusunda kabul ettiği bir kısıtlama ise barınma merkezlerinde ve kamplarda yaşayanlar içindir. Buralarda yaşayanların tüm ihtiyaçları 2018 Mart ayına kadar AFAD ve ilgili kurumlarca karşılanırken

bu tarihten sonra Göç İdaresi Genel Müdürlüğü'nce karşılanmaya başlandığından, bu kişilere SYDV'ler tarafından herhangi bir yardım yapılmamaktadır.

Bu başlık altında anlatılan sosyal yardım ve hizmetler, yalnız Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı ve SYDV'ler aracılığı ile yapılmamaktadır. Belediyeler ile sivil toplum örgütlerinin de bu alanlarda yoğun faaliyetlerinin olduğu görülmektedir. Devlet kurumları yoluyla yapılan sosyal yardımların bürokratik prosedürlere bağlanmış olması ve maddi imkanların sınırlı olması, sivil toplum örgütlerinin uluslararası aktörlerce desteklenen projeler ve mültecilerle ilgili örgütlerden elde edilen yardımlar yoluyla yabancıların ihtiyaçlarının karşılanmasına ve uyum sorunlarının hafifletilmesine katkısı olmaktadır (Sunata & Tosun, 2018: 2,5).

Yasal mevzuat çerçevesinde mülteci, şartlı mülteci, sığınmacı veya geçici koruma statüsü gibi her ne ad altında olursa olsun Türkiye'de bulunan yabancıların barınma, çalışma ve istihdam, sağlık ve eğitim alanlarında genel olarak ne gibi haklara sahip olduğu ve bu haklar kapsamında elde ettikleri imkanlara ilişkin bilgiler verildikten sonra Çankırı ilinde ikamet eden yabancıların bu alanlarda yaşadıkları sorunlar analiz edilmektedir. Yabancıların gündelik hayattaki temel ihtiyaçlarını yansıtan bu alanlardaki olumlu ve olumsuz tecrübelerinin anket çalışmasıyla tespiti, yasal mevzuatın tatmin edici yönlerini bulmaya ve öte yandan eksik yönlerinin de iyileştirilmesine katkı sağlayacaktır.

4. Çankırı Örneğinde Sığınmacıların Barınma, Sağlık, Çalışma, Eğitim ve Sosyal Yardım Alanlarına İlişkin Sorunlarının Değerlendirmesi

Uygulanan devlet politikaları ve mevcut ulusal mevzuattan kaynaklı statü alma sürecindeki zorluklar sebebiyle, çalışmanın yapıldığı dönem itibariyle Çankırı ilinde ikamete tabi tutulan mülteci statüsüne sahip yabancı bulunmamaktadır. Bununla birlikte, ilde bulunan sığınmacılar açısından barınma, sağlık, çalışma hayatı, eğitim ve sosyal yardım alanlarında önemli sorunların yaşandığı da gözlemlenmektedir. Bu araştırmanın da genel amacı, çeşitli sebepler ile ülkelerinden ayrılmak zorunda kalan ve Çankırı ilinde geçici ikamete tabi tutulan sığınmacıların ikamet ve barınma, sağlık, çalışma hayatı, eğitim ve sosyal yardım gibi konularda yaşadıkları sorunları tespit etmektir. Bu bağlamda çalışmanın ortaya koyacağı bulgular ve bu bulgular ışığında yapılacak öneriler, bu alanda yapılacak yasal düzenlemeler ve kurumsal hizmetlerin sunumu bakımından oldukça önemlidir.

4.1. Araştırma Evreni ve Örneklem

Araştırma alanı olarak Çankırı ilinin belirlenmesinin nedenleri şunlardır:

- Daha önce benzer bir çalışmanın bu bölgede yapılmamış olması,
- Farklı ülkelerden yeterli sayıda sığınmacının bulunması,
- Uygulama aşamasında araştırmacının kolay ulaşabileceği bir bölge olması.

Araştırma evreninin belirlenmesinde Çankırı İl Göç İdaresi Müdürlüğü'nün verilerinden yararlanılmıştır. İl Göç İdaresi Müdürlüğü'nün resmi verilerine göre 31.12.2015 tarihi itibari ile Çankırı'da 14 ülkeden toplam 2.691 sığınmacı bulunmaktadır. Bunların 1.600'ünü 18 yaş

ve üstü bireyler oluşturmaktadır (Çankırı İl Göç İdaresi Müdürlüğü [ÇİGİM], 2015). 2015 TÜİK verilerine göre Çankırı'nın toplam nüfusu 180.945 kişidir (TÜİK, 2018). İlerdeki toplam sığınmacıların nüfusa oranı ise yaklaşık %1,5'e denk gelmektedir. Araştırmada örneklem alınmayıp, tam sayım yöntemine göre Çankırı ilinde geçici ikamete tabi 18 yaş ve üstü 1.600 yabancıların tümü araştırmanın örnekleme kapsamına alınmıştır. Araştırmada 18 yaş ve üstü bireylerin seçilmesi, kanunlara göre reşit kabul edilmeleri, kendi sorumluluklarını alabilmeleri, ailedeki reşit olmayan diğer bireyler adına karar verebiliyor olmaları ve yaşanan sorunlar hakkında daha fazla bilgi ve tecrübe sahibi oldukları gibi sebeplere dayanmaktadır.

4.2. Veri Toplama Araçları

Araştırmada veri toplama aracı olarak anket formu kullanılmıştır. Anket formunda açık uçlu ve çoktan seçmeli 39 soru yer almaktadır. Araştırmanın anket formu literatür bilgileri doğrultusunda oluşturulmuştur (AFAD, 2015; Dalar, Algan & Algan, 2013; ORSAM, 2012; Buz, 2002; Buz, 2008; Seydi, 2014; Korkut, 2010; Deniz, 2011; Karadağ & Altıntaş, 2010; Özhan, 2010). Soruların oluşturulma sürecinde, Çankırı'da ikamet eden yabancılar ve İl Göç Müdürlüğü çalışanları ile ön görüşmeler yapılmış ve bu görüşmeler ışığında düzeltmeler yapılmıştır.

Araştırma verileri, 20 Ocak – 25 Şubat 2016 tarihleri arasında, Çankırı ilinde geçici ikamete tabi 18 yaş ve üstü 1.600 yabancıların tümünden elde edilmeye çalışılmış, ancak ankete katılmama isteği, anket formunun eksik, yanlış veya hatalı doldurulması gibi nedenler ile sığınmacıların 450'sine (%28,1 katılım oranı) ulaşılarak elde edilmiştir. Anket uygulaması, Çankırı İl Göç Müdürlüğü'nde resmi görevli olan, Arapça ve Farsça bilen 3 tercüman aracılığı ile yapılmıştır.

4.3. Araştırma Verilerinin Analizi

Araştırma sonucunda elde edilen veriler “SPSS for Windows 16.0” yazılımı kullanılarak değerlendirilmiştir. Verilerin analizinde 450 uluslararası koruma başvuru sahibinin “Yasal ve Kurumsal Düzenlemeler Çerçevesinde Mülteci ve Sığınmacıların Sorunlarına İlişkin Bilgi Formu”nda yer alan sorulara verdikleri cevaplar “SPSS for Windows 16.0” yazılımı ile bilgisayara geçirilmiştir.

Veriler ilk önce hiçbir değişkene bağlı olmaksızın analize tabi tutulmuş ve hatalar ayıklanmış, yanlış verilerin girişleri anket numaralarından kontrol edilerek düzeltilmiştir. Daha sonra her bir değişkene ilişkin frekans yüzde dağılımları çıkarılarak tablolar hazırlanmıştır. Her bir bağımlı değişkenin seçilen bağımsız değişkenler cinsiyet, yaş, eğitim durumu ve medeni durum gibi bağımsız değişkenlerle ilişkisini incelemek amacıyla çapraz tablolar hazırlanmıştır.

4.4. Bulgular

Tablo 1'de görüldüğü üzere Ankete katılan 450 bireyin %38,4'ünü (n=173) kadınlar, % 61,6'sını (n=277) erkekler oluşturmaktadır. Bireylerin yaş guruplarına göre dağılımları incelendiğinde; %40,2'sinin “25-39 yaş aralığında”, %30,0'unun “40-54 yaş aralığında”, %18,2'sinin “24 yaş ve daha az yaş aralığında”, %11,6'sının ise “55 ve daha fazla yaş aralığında” oldukları görülmektedir.

Araştırmada ilkokul ve lise mezunu olduğunu belirten bireylerin oranlarının (%24,2) yüksek olduğu görülmektedir. İlkokul ve lise mezunlarını sırasıyla üniversite ve üstü mezunlar (%24,0), ortaokul mezunları (%22,4) ve okuryazar olmayanlar (%5,1) takip etmektedir (Tablo 1).

Çalışmaya katılan bireylerin %67,8'inin evli, %26,9'unun bekar/hiç evlenmemiş, %5,3'ünün ise boşanmış/dul oldukları görülmektedir. Bireyler arasında çocuğu olduğunu belirten 258 kişi bulunmaktadır. Bu bireylerden üç çocuğu olduğunu belirtenlerin (%17,6) oranı yüksek olup bunu sırasıyla iki çocuğu olanlar (%14,9), bir çocuğu olanlar (%13,3), dört çocuğu olanlar (%12,7), beş çocuğu olanlar (%4,9) ve altı çocuğu olanlar (%2,9) izlemektedir (Tablo 1).

Araştırma kapsamındaki yabancıların Türkiye'ye daha çok *Irak*'tan (% 84,7) geldikleri görülmektedir. Iraklı bireylerin yanı sıra *İran* (%12,9) ve *Afganistan* (%2,4) uyruklu bireyler de bulunmaktadır (Tablo 1).

Çalışmaya katılan yabancıların %84,9'u Türkiye'ye geliş sebeplerinin yaşadıkları ülkedeki güvenlik sorunlarından kaynaklandığını belirtirken, %12,7'si siyasi sorunlar, geri kalan %2,4'ü ise ekonomik sorunlara bağlı olduğunu belirtmişlerdir. Bireylerin Türkiye'ye giriş şekillerine bakıldığında ise %83,8'inin pasaportlu, %10,2'sinin resmi geçiş noktasından pasaportsuz, %6,0'sının gayri resmi sınır geçiş noktasından yasadışı olarak giriş yaptıkları saptanmıştır (Tablo 1).

Ankete katılan yabancıların barındıkları yerler arasında ev/apartman dairesi (%78,0) başta yer almaktadır. Bunu 2. sırada gecekondü (%21,8) ve oldukça düşük bir oranda (%0,2) kamu binası (misafirhane, yurt, bakım merkezleri vs.) izlemektedir. Bireylerin cinsiyet, yaş, eğitim durumları ve medeni durumları gibi demografik özellikleri yönünden de ev/apartman dairesinde barınanların oranı yüksektir. Ankete katılan bireylerin barınma konusunda yaşadıkları en önemli problemin ne olduğuna ilişkin görüşleri incelendiğinde ısınma problemi yaşayanların oranının yüksek olduğu saptanmıştır. İkinci en önemli problemin ise rutubetli ve sağlıklı bir ortamda yaşamak olduğunun ifade edildiği görülmüştür.

Ankete katılan bireylerin büyük bir çoğunluğu Türkiye'deki sağlık hizmetlerinden faydalandığını belirtmiştir. Yabancılar, herhangi bir sağlık sorunu yaşadıklarında büyük oranda devlet hastanesine başvurumaktadırlar. Devlet hastanesi dışında sağlık ocağına/aile hekimine başvuranların oranı ile kendi yöntemleri ile çözmeye çalışanların oranı oldukça düşüktür. Ankete katılan bireylerin büyük bir çoğunluğunun dil bilmediği için hastalığı ile ilgili şikâyetlerini tam olarak ifade edemediğinden dolayı sorun yaşadığı belirlenmiştir. Bu sorunu takiben yabancılar, ilaç ve tedavi için paylarına düşen harcamayı yapamadığını ifade etmiştir. Herhangi bir işte çalışıyor musunuz sorusunu yanıtlayan bireylerin büyük bir oranı (%91,3) çalışmadığını, çok az bir oranı ise çalıştığını ifade etmiştir.

Tablo 1: Çankırı İlinde Ankete Katılan Yabancıların Genel Özellikleri

Cinsiyet	N	%
Kadın	173	38,4
Erkek	277	61,6
Yaş		
24 ve daha az	82	18,2
25 – 39 arası	181	40,2
40 – 54 arası	135	30,0
55 ve daha fazla	52	11,6
Eğitim Düzeyi		
Okuryazar değil	23	5,1
İlkokul	109	24,2
Ortaokul	101	22,4
Lise	109	24,2
Üniversite ve üstü	108	24,0
Medeni Durum		
Bekar/hiç evlenmemiş	121	26,9
Evli	305	67,8
Boşanmış/Dul	24	5,3
Çocuk sayısı (n=258)		
1	60	13,3
2	67	14,9
3	79	17,6
4	57	12,7
5	22	4,9
6	13	2,9
Hangi ülkeden geldiği		
Afganistan	11	2,4
Irak	381	84,7
İran	58	12,9
Türkiye'ye gelme nedeni		
Siyasi nedenler	57	12,7
Güvenlik nedenleri	382	84,9
Ekonomik nedenler	11	2,4
Türkiye'ye giriş şekli		
Pasaportlu	377	83,8
Resmi geçiş noktasından pasaportsuz	46	10,2
Gayri resmi sınır geçiş noktasından	27	6,0

Ankete katılan bireylerin neredeyse yarısı yasal engellerden dolayı, %20,0'si sağlık sorunları sebebiyle, %19,7'si çocuklarına bakmak zorunda olduğu için, %9,7'si uygun bir iş bulamadığı için, %0,7'si ise düşük ücret ve zor çalışma koşulları sebebiyle çalışmadığını ifade etmiştir. Ancak bu durum bireylerin toplumsal cinsiyetine göre farklılık göstermektedir. Kadınların %45,56'sı ve 40-54 yaş arası bireylerin %30,4'ü çocuklarına bakmak zorunda oldukları için çalışmadıklarını belirtmişlerdir. Erkeklerin %63,6'sı yasal engellerden dolayı çalışmadığını ifade etmiştir. Çalıştığını beyan eden yabancıların, çalıştıkları yerdeki en önemli sorunun ne olduğuna ilişkin soruya ankete katılanların yarıya yakını diğer çalışanlara göre daha az ücret aldığını, %23,1'i ücretini zamanında alamadığını, %15,4'ü diğer çalışanlara göre daha fazla çalıştığını, %12,8'i ise çalıştığı yerde ayrımcılığı maruz kaldığını yanıtını vermişlerdir.

Eğitim ve öğretime ilişkin olarak araştırma kapsamına alınan ve çocuğu olduğunu belirten yabancıların yarıya yakınının çocukları eğitimlerine devam edememektedir. Eğitimlerine devam edenlerin oranı %19,5, çocuğu olmayanların oranı ise %32,7 olarak tespit edilmiştir. "Okula devam eden çocuklarınızın en önemli sorunu nedir?" sorusuna, yabancıların önemli bir kısmı "Dil güçlüğü nedeni ile dersleri anlayamıyorlar." cevabını vermiştir. Çocuklarının kültürel farklılıklardan dolayı zorluklar yaşadıklarını belirtenlerin oranı ise %13,0'le ikinci sıradaki sorun olarak görülmüştür. Ankete katılan bireylerin %37,0'si çocuklarının dil ve kültürel farklılıklardan dolayı zorlanacağını düşündüğü için okula göndermediklerini ve bu sebeple eğitimlerine devam edemediklerini belirtmişlerdir.

Sosyal yardımlara ilişkin olarak yabancıların büyük bir oranı "Herhangi bir yerden yardım alıyor musunuz?" sorusuna "hayır" cevabı vermiştir. "Herhangi bir yerden sosyal yardım almama sebebiniz nedir?" sorusuna yabancıların büyük çoğunluğu "Nereye başvuracağımı bilmiyorum." cevabını vermiştir. Sosyal yardımlardan faydalandıklarını belirten bireylerin %38,9'u nakdi yardım, %30,5'i gıda yardımı, %13,0'ü giyim yardımı, %10,2'si yakacak yardımı, %5,5'i barınma yardımı, %1,9'u ise kırtasiye yardımı aldıklarını belirtmişlerdir. Sosyal yardım aldıklarını belirten bireylerin yarısından fazlası Sosyal Yardımlaşma Vakıflarından (valilik ve kaymakamlık), %21,8'i halktan, %9,0'u BMMYK'dan, %9,0'u belediyelerden, %3,8'i ise derneklerden yardım almaktadırlar. Ankete katılan bireylerin büyük oranı çoğunlukla nakdi yardıma ihtiyaç duyduklarını belirtmişlerdir. Bunu 2. sırada gıda yardımı, 3. sırada yakacak yardımı, 4. sırada barınma yardımı, 5. sırada giyecek yardımı takip etmektedir. Araştırma kapsamındaki bireylerden sosyal yardımlar konusunda sorun yaşadığını belirtenlerin oranı %57'dir. Bu bireylerin %47,4'ü yapılan yardımların yetersiz olduğunu, %35,1'i yardımları düzenli olarak alamadıklarını, %14,0'ü yapılan yardımların ihtiyaçlarına uygun olmadığını ifade etmişlerdir.

Çankırı'da ikamet eden yabancıların barınma, eğitim, sağlık ve sosyal yardım alanlarındaki memnuniyet düzeylerine ilişkin veriler aşağıdaki tabloda toparlanmıştır.

Tablo 2: Ankete Katılan Yabancıların Aldıkları Hizmetlerden Memnuniyet Düzeyleri

Demografik Değişkenler	Genel olarak barınma, eğitim, sağlık, sosyal yardım ve diğer alanlarda sunulan hizmetlerden memnun musunuz?											
	Çok memnun		Memnun		Kararsız		Memnun değil		Hiç Memnun değil		Toplam	
	S	%	S	%	S	%	S	%	S	%	S	%
Cinsiyet												
Kadın	135	78,0	28	17,18	5	2,89	4	2,31	1	0,58	173	100,0
Erkek	214	77,3	47	16,96	7	2,53	7	2,53	2	0,72	277	100,0
Toplam	349	77,5	75	16,7	12	2,7	11	2,4	3	0,7	450	100,0
Yaş												
24 ve daha az	68	82,9	11	13,41	1	1,22	2	2,44	-	-	82	100,0
25 – 39 arası	126	69,6	41	22,65	6	3,31	6	3,31	2	1,10	181	100,0
40 – 54 arası	114	84,4	16	11,85	2	1,48	2	1,48	1	0,74	135	100,0
55 ve daha fazla	41	78,8	7	13,46	3	5,77	1	1,92	-	-	52	100,0
Toplam	349	77,5	75	16,7	12	2,7	11	2,4	3	0,7	450	100,0
Eğitim düzeyi												
Okuryazar değil	15	65,2	5	21,74	1	4,35	1	4,35	1	4,35	23	100,0
İlkokul	101	92,7	5	4,59	3	2,75	-	-	-	-	109	100,0
Ortaokul	81	80,2	14	13,86	1	0,99	4	3,96	1	0,99	101	100,0
Lise	71	65,1	33	30,27	2	1,83	2	1,83	1	0,91	109	100,0
Üniversite ve üstü	81	75,0	18	16,67	5	4,63	4	3,70	-	-	108	100,0
Toplam	349	77,5	75	16,7	12	2,7	11	2,4	3	0,7	450	100,0
Medeni Durum												
Bekar/hiç evlenmemiş	86	71,1	28	23,14	4	3,30	2	1,65	1	0,83	121	100,0
Evli	245	80,3	42	13,77	7	2,29	9	2,95	2	0,66	305	100,0
Boşanmış/Dul	18	75,0	5	20,83	1	4,17	-	-	-	-	24	100,0
Toplam	349	77,5	75	16,7	12	2,7	11	2,4	3	0,7	450	100,0

4.5. Tartışma

Araştırma kapsamına alınanların %84,7'si *Iraklı*, %12,9'u *İranlı*, %2,4'ü *Afganistanlı* bireylerden oluşmaktadır. Irak uyrukluların fazla olmasının temel sebeplerinden biri, Irak'ın Türkiye'ye komşu olması ve Türkiye'nin Avrupa'ya yakınlığı gösterilebilir. Bununla birlikte Türkiye'nin Irak'tan gelenlere yönelik izlediği politikaların da etkili olduğu söylenebilir.

Yabancıların geldiği ülkeler içerisinde Irak'ın ilk sırada olması BMMYK istatistikleri ve Nasirova'nın (2014: 57) araştırması ile örtüşmektedir. 2016 yılı BMMYK istatistiklerine göre de Türkiye'de bulunan mülteci ve sığınmacılar içerisinde Irak uyruklular ilk sırada yer almaktadır (BMMYK, 2016). Genel verilere göre ise Türkiye'de bulunan yabancıların büyük çoğunluğunu Suriyeliler oluşturmaktadır. Sayısal veriler arasındaki farklılığın temel nedeni, Türkiye'deki Iraklılar sığınmacı statüsünden yararlanırken Suriyelilerin, uluslararası koruma başvurusunda bulunmuş olsalar bile geçici koruma statüsüne tabi olacakları, daha önceki tarihte başvuruların ise, talepleri halinde geçici koruma statüsüne alınacaklarının hukuken düzenlemiş olmasıdır.

Araştırma kapsamına alınan yabancıların barındıkları yerler arasında ev/apartman dairesi ilk sırada yer almaktadır. Buz'un (2002: 107) yaptığı araştırmada apartman dairesinde oturanların oranı %68,9, gecekonduda oturanların oranı %7,7, misafirhanede oturanların oranı %6,5 olarak tespit edilmiştir. Buz'un araştırmasında elde ettiği sonuçlar ile bu çalışmada elde edilen sonuçlar yakınlık göstermektedir. Bireylerin büyük çoğunluğunun apartman dairesinde oturması durumu şaşırtıcı bir durum olarak görülebilir. Bu durum, Çankırı'daki apartman dairelerinin kira rayiçlerinin yüksekliği göz önünde bulundurulduğunda, yabancıların ekonomik olarak iyi seviyede oldukları sonucunu vermektedir. Öte yandan bireylerin yüksek bir oranının çalışmadığı verisiyle bu durum değerlendirildiğinde, yabancıların yüksek tasarrufları olduğu, ayrıldıkları ülkelerinden devam eden gelirleri olduğu veya kaçak olarak çalıştıkları ve bunu gizledikleri gibi sonuçlara ulaşılabilir. Bireylerin yasal olarak çalışamamaları veya kaçak olarak çalışmaları ekonomik olarak sömürülmelerine ve yeterli gelir elde edememelerine neden olmaktadır. Bu durum aynı zamanda bireylerin sağlıksız ve bakımsız yerlerde ikamet etmelerine ve mülteci ve sığınmacı sayılarındaki artışa bağlı olarak ev sahiplerince sömürülmelerine neden olmaktadır.

Ankete katılan yabancıların büyük bir kısmı Türkiye'deki sağlık hizmetlerinden faydalandığını belirtmiştir. Sağlık hizmetlerinde faydalanma durumundaki bu yüksek oranın temel nedeni 6458 sayılı YUKK ile 5510 sayılı *Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu*'nda yapılan değişiklikten kaynaklanmaktadır. Çalışmada yabancıların herhangi bir sağlık sorunu yaşadıklarında büyük oranda devlet hastanelerine başvurdukları belirlenmiştir. Buz (2002: 113) tarafından yapılan araştırmada da sığınmacıların %64,1'i devlet hastanesine başvurduklarını belirtmeleri bakımından sonuçlar paralellik arz etmektedir. Bireylerin daha çok devlet hastanelerine başvurmalarının sebebi yalnız devlet hastanelerine başvurabileceklerini bilmelerinden veya ilgililerce bu hastanelere yönlendirilmelerinden kaynaklandığı düşünülmektedir. Ankete katılan yabancıların sağlık hizmeti alma konusunda yaşadıkları sorunlar çok farklı nedenlere dayanmaktadır. Ankete katılan bireylerin büyük bir çoğunluğu dil bilmediği için hastalığı ile ilgili şikâyetlerini anlatamadığını belirtmiştir. Dil bilmeme yanlış tanımlara ve tedavilere neden olabileceği gibi maliyet ve zaman açısından da önemli kayıplara sebep olabilecektir.

Araştırmada yabancıların çalışma durumları tespit edilmeye çalışılmış ve sonuç olarak bireylerin önemli bir kısmının herhangi bir işte çalışmadığı tespit edilmiştir. Özhan'ın (2010: 99) mülteciler ile ilgili Tokat ilinde yapmış olduğu çalışmada da mültecilerin %95,6'sının çalışmadığı tespit edilmiştir. İki çalışmada elde edilen sonuçlar paralellik göstermektedir. Herhangi bir iş yerinde çalışmadığını belirten bireyler, bunun en önemli sebebi olarak yasal

engelleri göstermişlerdir. Buz'un (2002: 142) yaptığı araştırmada sığınmacıların %55,9'u yasal engellerden dolayı çalışmadığını belirtmiştir. Bu iki çalışma ile ortaya konulan veriler birbirini destekler niteliktedirler. Yabancıların en önemli çalışmama sebebinin yasal mevzuattan kaynaklandığı söylenebilir. Çünkü çocuklarına bakmak zorunda olduğu için çalışmadığını beyan edenler, uygun iş bulamadığını belirtenler ve sağlık sorunlarını sebep gösterenler, bu engeller ortadan kalksa bile yine de yasal mevzuatın izin verdiği ölçüde çalışabilmektedir. Bu durum ise kayıt dışı ekonominin artmasına ve emek sömürüsüne neden olmaktadır (Korkut, 2010: 96). Elde edilen veriler, Türkiye'de ikamet eden yabancılar için en önemli sorunlardan birinin çalışma alanında yaşandığını göstermektedir. Çünkü gelir getirici bir işte çalışmak yaşam kalitesinin korunması ve sürdürülmesi açısından elzem bir durumdur. Araştırma kapsamına alınan ve çalıştıklarını belirten bireylerin yarıya yakını düşük ücret aldıklarını, %23,1'i ücretlerini zamanında alamadıklarını, %15,4'ü diğer çalışanlara göre daha çok çalıştırıldıklarını, %12,8'i ise ayrımcılığa maruz kaldığını belirtmiştir. Bu verilere göre yabancıların emek sömürüsüne maruz kaldıkları söylenebilir. Bu sömürüye karşı bireyler, yasal güvenceleri olmadığından dolayı ve işlerini kaybetme korkusu nedeniyle katlanmak zorundadırlar. Sökmen'in de (2014) belirttiği gibi yabancıların yerel işçilere göre daha az ücretle ve daha fazla çalışmaları, yerli işçilerde büyük bir memnuniyetsizliğe ve ülkenin genel istihdam politikasında sorunlara sebep olmaktadır. Bu durum ise büyük makroekonomik dengesizliklere yol açmaktadır. Şöyle ki, yabancıların kayıt dışı, daha düşük ücretlere ve daha uzun sürelerle çalıştırılması aynı zamanda yabancıların yoğunluk gösterdiği sektörlerde işsizliği de artıran bir faktördür. Örneğin, Gaziantep, Diyarbakır, Şanlıurfa, Kahramanmaraş Kilis, Osmaniye ve Adana gibi illerde işsizlik oranlarının yükselmesinin bir sebebi de bu şehirlerdeki göçmenlerin sayısının fazla olmasıdır (İçduygu & Diker, 2017: 28).

Bireylerin büyük bir kısmının çocuklarının okula devam edememe durumu büyük oranda dil/kültür farkından dolayı çocuklarının zorlanacağını ve kısa bir süre Türkiye'de kalacaklarını düşünen ebeveynlerin kararından kaynaklanmaktadır. Elde edilen bulgulara göre velilere yönelik yapılacak bilgilendirme faaliyetleri ile bu sorunun büyük ölçüde halledilebileceği düşünülmektedir. Dil bilmemekten kaynaklı sorunların çözümü için çocukların okul öncesi veya eğitim sırasında dil eğitimine tabi tutulması gerekmektedir. Çalışmada belirlenen diğer sorunlar ise ayrımcılığa maruz kalma, kültürel farklılıklar ve yeterli araç/gerece sahip olmama durumlarıdır. Milli Eğitim Müdürlükleri tarafından İl Göç İdareleri ile ortaklaşa yapılacak çalışmalar ile bu sorunların çözümlenebileceği öngörülmektedir. Korkut'a (2010: 93) göre ise eğitimde karşılaşılan başka sorunlarda bulunmaktadır. Bunlar; eğitim çağındaki çocukların kendi ülkelerinde aldıkları eğitim düzeylerinin belirlenememesi, denklik sorunları ve eğitim sistemlerindeki farklılıklar. Bu sorunlar, çocukların eğitimlerine daha geri seviyelerden başlamalarına neden olmakta ve eğitimlerinin aksamasına sebep olmaktadır.

Sosyal yardımlara ilişkin elde edilen veriler incelendiğinde; sosyal yardım alanların oranının azımsanmayacak düzeyde olduğu görülmektedir. Sosyal yardım almayanlara bunun sebebi sorulunca büyük bir kısmı nereye başvurulacağını bilmediğini, %16,1'i ise ihtiyacının olmadığını belirtmiştir. İzmir'de Taşdelen (2011: 156) tarafından yapılan araştırmada bireylerin önemli bir kısmı sosyal yardım almadığını belirtirken, bu oran Sankır vd.nin (2016: 51) araştırmasında %58,3 olarak tespit edilmiştir. Sosyal yardım alanlara ilişkin elde edilen bulgular ile bu çalışmanın verileri benzerlik göstermektedir. Yardımlardan yararlanmama

oranlarının bu denli yüksek olması bireylerin yardım yapan kuruluşlar hakkında bilgi sahibi olmamalarından ya da kurumların amaç ve önceliklerinde bu faaliyetlerin bulunmamasından kaynaklanmaktadır. Yabancıların en çok ihtiyaç duydukları yardım türü nakdi yardım türüdür. Bunu sırasıyla gıda yardım, yakacak yardımı, barınma ve giyim yardımı takip etmektedir. Buz'un (2008: 7) çalışmasında da sığınmacıların %69'unun nakdi yardım beklediği tespit edilmiştir. Bu iki çalışmada da en çok talep edilen yardım türü konusundaki veriler yakınlık göstermektedir. Aynı yardımların bireylerin ihtiyaçlarına uygun olmama ihtimali, bireylerin daha çok nakdi yardım talep etmelerinin önemli bir sebebi olarak değerlendirilmektedir. Çünkü bireyler nakit elde etmeleri halinde bunu öncelikli ihtiyaçlarına sarf edebileceklerdir.

5. Sonuç

Göç, çok eski dönemlerden beri devam eden ve önemi gittikçe artan bir olgudur. İnsanlar yaşadıkları yerleri zorunlu veya gönüllü şekilde terk etmekte ve yeni bir yaşam oluşturmak için farklı coğrafyalara göç etmektedirler. Bireyler göç etmelerine neden olan sıkıntıları arkalarında bıraksalar da göç ettikleri yerlerde yeni sorunlarla karşı karşıya kalmaktadırlar.

Göçün yol açtığı siyasi, sosyal ve ekonomik sorunlar, bu olgunun uluslararası ve ulusal düzeyde hukuki bir zemine oturtulmasını da gerektirmiştir. Uluslararası düzeyde farklı devletlerin öncelikle mülteci, şartlı mülteci, sığınmacı gibi temel kavramlara bağlı olarak bu statüdeki kişilerin haklarını düzenleyen belgeler kabul ettiği ve akabinde de devletlerin yasal mevzuatını taraf oldukları bu belgelere uygun şekilde düzenledikleri görülmektedir. Özellikle mülteci ve sığınmacı statüsündeki şahıslar, barınma, sağlık, çalışma, eğitim ve sosyal yardımlar gibi ihtiyaç duydukları temel alanlarda gerek uluslararası sözleşmelerden gerekse ulusal mevzuat çerçevesinde bir takım imkanlara sahip olabilmektedirler. Öte yandan bu şahısların sağlanan imkanlara rağmen sorunlarının olması da kaçınılmazdır. Sorunların çeşitliliği ve dinamik yapısı, yasal düzenlemelerin ve faaliyetlerin de sürekli gözden geçirilmesini zorunlu kılmaktadır. Türkiye, her ne kadar 1951 tarihli *Cenevre Sözleşmesi*'ne taraf olmuşsa da bu alanda atılması gereken adımlarda oldukça yavaş davranmıştır. Türkiye bu alandaki eksikliğini büyük ölçüde 2013 yılında çıkardığı 6458 sayılı Kanunla gidermiştir. Bu kanun ile dağıtık haldeki mevzuat tek çatı altında toplanmış ve Türkiye'de göçe bağlı oluşan yabancı nüfusuna yönelik faaliyet gösteren bir teşkilatlanmaya gidilmiştir.

Yasal mevzuat ile mülteci ve sığınmacıların gündelik yaşamda birtakım imkanlar elde edebilmesinin ve hizmetlerden yararlanabilmesinin önü açılrsa da uygulama da bu imkanların ve hizmetlerin kullanılmasında karşılaşılan sorunlar birtakım uyum sorunlarını da beraberinde getirmektedir. Farklı illerde yaşayan mülteci ve sığınmacılara yönelik yapılacak anket çalışmaları ile sorunların tespit edilmesi mevzuatımızın da iyileştirilmesine fayda sağlayacaktır. Bu bağlamda İzmir, Afyonkarahisar, Tokat ve Zonguldak gibi bazı illerde yapılan benzer çalışmalarda elde edilen bulgularla yapılan kıyaslamalar sonucunda Çankırı'da ikamet eden sığınmacıların yararlandığı imkanlara ilişkin sorunlar hakkında şu sonuçlara ulaşmak mümkündür. Yabancıların yasal prosedürlere göre kayıt işlemlerini gerçekleştirmeleri halinde barınma konusunda yasal bir engelle karşılaşmadıkları, sorunun daha çok ekonomik yetersizlikten kaynaklı sorunlar (ısınma, rutubetli ortam, kira ödeyememe vb.) olduğu tespit edilmiştir. Ayrıca yabancılar, son yasal düzenlemeler ile genel sağlık sigortası kapsamına alınmış ve sağlık hizmetlerinden ücretsiz olarak yararlanmaları sağlanmıştır. Ancak sağlık

hizmeti alınması sırasında dil bilmemekten ileri gelen bir takım sorunlar yaşanmaktadır. İstihdam ve çalışma hakkı bakımından ise yabancıların emek sömürüsü ile karşı karşıya kaldıkları görülmektedir. Çalışma izni alma konusundaki yasal prosedürlerin uzun sürmesi ve zor olması nedeniyle çoğu yabancının kayıt dışı çalıştığı anlaşılmaktadır. Bu ise, yabancıların uzun çalışma süreleri, aynı işe rağmen düşük ücret alma gibi ayrımcılıklara maruz kalmasına yol açabilmektedir. Eğitim ve öğretim hizmetlerine erişim yasal olarak sağlanmış durumdadır. Okul çağında bulunan tüm çocuklar her seviyedeki okullardan ücretsiz olarak yararlanabilmektedir. Bu imkâna rağmen okula gitme oranının düşük olduğu göze çarpmaktadır. Bu durum daha çok ebeveynlerin tercihlerinden kaynaklanmaktadır. Ebeveynler, çocuklarının dil ve kültürel farklılıklardan dolayı zorlanacağını düşündüğü için okula göndermemektedirler. Bununla birlikte geçici bir süre Türkiye’de olduklarından veya okul masraflarını karşılayamadıklarından dolayı çocuklarını okula göndermeyen ebeveynler de bulunmaktadır. Sosyal yardımlar konusunda ise oldukça geniş imkanlar bulunmaktadır. Sosyal yardımlaşma vakıfları, belediyeler ve tüm sivil toplum örgütleri yabancılara yardım ulaştırma yetkisine sahiptirler. Ancak yardımların yetersiz oluşu ve ihtiyaca uygun olmaması gibi durumlarla da sıklıkla karşılaşmaktadır. Bu durumun yardım yapan kuruluşların birbirlerinden habersiz olmalarından kaynaklandığı da söylenebilir.

Yabancıların genel olarak yukarıda ifade edilen sosyal hizmet alanlarından yasal olarak faydalanmalarının önünde herhangi bir engel olmadığı, ancak sağlık, eğitim, ve sosyal yardım gibi alanlarda gerek hizmetin sunumundan gerekse hizmeti alanlardan kaynaklı sorunların yaşandığı görülmektedir. Yaşanan sorunların çözümü için Valilik ve Kaymakamlıklara bağlı birimlerde, sağlık ve eğitim kurumlarında birtakım düzenlemelerin yapılması gerekmektedir.

Bu doğrultuda şu öneriler sunulabilir;

1. Özellikle mülteci ve sığınmacıların yoğun ikamet ettiği illerde Valilik ve Kaymakamlık bünyesinde tam zamanlı çalışan tercüman istihdamının sağlanması ve ilgili kurum çalışanlarının göçmen profillerine uygun dilleri öğrenmeleri için teşvik edilmesi,
2. Okullaşma oranını arttırmak için çocuklarını okula göndermeyen mülteci ve sığınmacı velilere yönelik olarak teşvik edici çalışmalar yapılması (çocuklarının çevresiyle daha kolay iletişim kurması ve topluma uyum sağlaması, ileride yüksek öğretime başlayabilmesi ve daha nitelikli işlerde çalışabilmesi gibi teşvik edici beyanlar),
3. Mülteci ve sığınmacılara yönelik Halk Eğitim Merkezleri ve Belediyeler bünyesinde Türkçe dil kurslarının artırılması ve Türkçe öğreniminin teşvik edilmesi,
4. Sosyal yardımlar konusunda kurumlar arasında ortak bir veri tabanının oluşturularak ihtiyaç olunandan fazla yardımın yapılmaması ve yardımların dağıtımının daha etkili planlanması,
5. Yardımların türü konusunda kamu kurumları ve sivil toplum kuruluşlarınca öncelikli ihtiyaçların belirlenmesine yönelik saha çalışmaları yapılması, yardıma ihtiyacı olan yabancıların beklentilerini de dikkate alan bir yardımın planlanması,
6. Mülteci ve sığınmacılara hizmet sunan resmi ve sivil kurumların işbirliği içinde göçmenlerin uyum sorunlarını çözmeye ve sahip oldukları haklardan rahat bir şekilde faydalanmalarını sağlamaya dönük ortak projeler geliştirmesi ve bu durumun yasal alt yapısının oluşturulması,

7. Mülteci ve sığınmacıların yoğun olarak ikamet ettiği illerdeki kamu personeline yönelik olarak göçmen psikolojisi alanında eğitimler verilmesi,
8. Çalışma alanında göçmenlerin iş yaşamına uyum sağlamasına yönelik olarak iş becerisini geliştirici eğitimlerin artırılması,
9. Çalışmasında yasal engel bulunmayan mülteci ve sığınmacılara karşı işyerlerinde ayrımcı muameleleri (diğer çalışanlara göre fazla çalıştırma, daha az ücret ödeme vb.) önlemeye yönelik göçmenleri aydınlatıcı programların İŞKUR, KOSGEB, Ticaret ve Sanayi Odaları gibi kurumlar bünyesinde düzenlenmesi,

yaşanan sorunların çözümü ve mülteci, sığınmacı, şartlı mülteci veya geçici koruma altında olan yabancıların Türk toplumuyla uyumu açısından oldukça önemlidir. Alınacak önlemler sayesinde mülteci ve sığınmacıların ulusal mevzuat çerçevesinde sahip olduğu haklarına bağlı olarak ikametgah, sağlık, çalışma, eğitim ve sosyal yardım alanlarındaki imkanlardan daha rahat şekilde istifade etmesi de mümkün olacaktır.

Kaynakça

- 6458 Sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu (2013, 11 Nisan). *T.C. Resmi Gazete* (Sayı:28615). Erişim adresi: <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2013/04/20130411-2.htm>
- 6883 Sayılı Geçici Koruma Yönetmeliği (2014, 22 Ekim). *T.C. Resmi Gazete* (Sayı: 29153). Erişim adresi: <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2014/10/20141022-15.htm>
- 8375 Sayılı Geçici Koruma Sağlanan Yabancıların Çalışma İzinlerine Dair Yönetmelik (2016, 15 Ocak). *T.C. Resmi Gazete* (Sayı: 29594). Erişim adresi: <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2016/01/20160115-23.pdf>
- Abadan, U. N. (2006). *Bitmeyen göç: Konuk işçilikten ulus-ötesi yurttaşlığa*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- AFAD (2015). *Afet raporu: Suriye*, 11 Kasım 2015 tarihinde <https://www.afad.gov.tr/tr?ID=%2016&IcerikID=747> adresinden alındı.
- Afrika'daki Mülteci Sorunlarının Özel Yönlerini Düzenleyen Afrika Birliği Örgütü Sözleşmesi (1969, 10 Eylül). *Birleşmiş Milletler antlaşmalar dizisi*, Sayı:14691.
- Akyürek, B. İ. (2007). *Mülteci hukuku ve Türkiye uygulaması*. Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi. Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Hukuku Anabilim Dalı, Kırıkkale.
- Altınışık, Ç., & Yıldırım, Ş. M. (2002). *Mülteci haklarının korunması*. Ankara: Ankara Barosu Yayınları.
- Arap Ülkelerinde Mültecilerin Durumunu Düzenleyen Sözleşme (1994,27 Mart). 16 Eylül 2015 tarihinde http://www.unhcr.org.tr/uploads/root/2.1_m%C3%BClteciler.pdf adresinden alındı.
- BMMYK (2016). *Ocak 2016 İtibariyle UNHRC Türkiye istatistikleri*. Erişim Adresi: [http://www.unhcr.org/turkey/uploads/root/tr\(42\).pdf](http://www.unhcr.org/turkey/uploads/root/tr(42).pdf).
- Buz, S. (2002). *Türkiye'deki sığınmacıların üçüncü bir ülkeye gidiş için bekleme sürecinde karşılaştıkları sorunlar*. Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi. Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Hizmet Anabilim Dalı, Ankara.
- Buz, S. (2008). Türkiye'deki sığınmacıların sosyal profili. *Polis Bilimleri Dergisi*, 10 (4), 1-14.
- Büyükcılık, E. M. (2015). *Mülteci hukukunun gelişimi ve Türkiye'de mültecilerin sosyal hakları*. İstanbul: On İki Levha Yayıncılık.
- Çelikel, A. (2015). *Yabancılar hukuku*, İstanbul: Beta Yayınları.

- Çiçekli, B. (2014). *Yabancılar ve mülteci hukuku*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Dalar, M., Algan, N. A., & Algan, Ü. (2013). Bolu'daki Iraklı sığınmacıların sosyal ve ekonomik sorunları: Saha çalışmasına dayalı bir analiz. *Alternatif Politika Dergisi*, 5 (3), 341-359.
- Deniz, O. (2011). Mülteci hareketleri açısından Van kentinin durumu ve kentteki mültecilerin demografik profili. *Doğu Coğrafya Dergisi*, 14 (22), 187-204.
- EGM, Yabancıyım ikametgah ve seyahat haklarımla ilgili bilgi almak istiyorum, 22 Nisan 2019 tarihinde <https://www.egm.gov.tr/yabanciyim-ikametgah-ve-seyahat-haklarimla-ilgili-bilgi-almak-istiyorum-adresinden-alindi>.
- İçduygu, A. & Diker E. (2017). Labour market integration of Syrian refugees in Turkey: from refugees to settlers. *Göç Araştırmaları Dergisi*, 3(1), 12-35.
- İçduygu, A., Erder S., & Gençkaya F. (2014). *Türkiye'nin uluslararası göç politikaları 1923-2023*. İstanbul: Göç Araştırmaları Merkezi.
- İnsan Hakları Evrensel Beyanamesi (1949, 27 Mayıs). *T.C. Resmi Gazete* (Sayı: 7217). Erişim adresi: <http://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/7217.pdf>
- Karadağ, O. & Altıntaş, K. H. (2010). Mülteciler ve sağlık. *TAF Prev Med Bull*, 9 (1), 55-62.
- Kılıç, T. (2015). *Sığınmacı ve mültecilerin durumuna genel bakış ve hukuki durum*. 22 Ağustos 2015 tarihinde <http://www.deu.edu.tr/uploadedfiles/birimler/18018> adresinden alındı.
- Kıratlı, T. (2011). *Mülteci ve sığınmacıların toplumsal görünümü (Türkiye Örneği)*. Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi. Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyoloji Anabilim Dalı, Isparta.
- Korkut, R. (2010). *Türkiye'de sığınmacı ve mülteciler*, Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi. Niğde Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İlköğretim Anabilim Dalı, Niğde.
- Milli Eğitim Temel Kanunu, 16.03.2016 tarihinde <http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.1739.pdf> adresinden alındı.
- Mülteciler Derneği, (2019). *Türkiye'deki Suriyeli Sayısı Nisan 2019*. 22.04.2019 tarihinde <https://multeciler.org.tr/turkiyedeki-suriyeli-sayisi/> adresinden alındı.
- Mültecilerin Hukuki Durumuna İlişkin Cenevre Sözleşmesi (1961, 28 Temmuz). *T.C Resmi Gazete* (Sayı: 10898). Erişim adresi: <http://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/10898.pdf>
- Nasirova, A. (2014). *Şartlı mültecilerin yerel halka yönelik görüşleri: Afyonkarahisar örneği*. Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi. Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Hizmet Anabilim Dalı, Ankara.
- Nurdoğan, A. K. & Öztürk, M. (2018). Geçici koruma statüsü ile Türkiye'de bulunan Suriyelilerin vatandaşlık hakkı. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 23(3), 1163-1172.
- ORSAM (2012). *Küresel göç ve Avrupa Birliği ile Türkiye'nin göç politikalarının gelişimi*. Rapor No:22, 2012. Erişim adresi: http://orsam.org.tr/d_hbanaliz/2012621_Rapor123tur.pdf
- Özhan, M. (2010). *Türkiye'de mülteci sorunu. Tokat örneği*. Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi. Gazi Osman Paşa Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Yönetimi Anabilim Dalı, Tokat.
- Pazarıcı, H. (1993). *Uluslararası hukuk dersleri 2. Kitap*. Ankara: Turhan Kitabevi.
- Sankır, H., Sankır Ş., Dirimeşe, E., Özdemir, F.U., & Barutçu, A. (2016). *Zonguldak'taki mülteciler: Yaşam deneyimleri, sorunlar ve öneriler*. Zonguldak: Bülent Ecevit Üniversitesi Yayınları.
- Seydi, A. R. (2014). Türkiye'nin Suriyeli sığınmacıların eğitim sorununun çözümüne yönelik izlediği politikalar. *SDÜ Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, (31), 267-305.

- Sökmen, L. (2014). *Türkiye'nin misafirleri: Suriyeli misafirler*. 7 Nisan 2016 tarihinde <http://akademikperspektif.com/2014/10/28/turkiyenin-misafirleri-suriyeli-multeciler/> adresinden alındı.
- Sunata, U. & Tosun, S. (2018). Assessing the civil society's role in refugee integration in Turkey: NGO-R as a new typology. *Journal of Refugee Studies*, 1-21.
- Şanlı, A. C. (2019). *Suriyeliler ve vatandaşlık durumları*. 22.04.2019 tarihinde <http://www.ilsaederigi.com/suriyeliler-ve-vatandaslik-durumlari/> adresinden alındı.
- Şimşek, D. (2018). Integration processes of Syrian refugees in Turkey: 'Class-based integration'. *Journal of Refugee Studies*, 1-18.
- Taşdelen, İ. E. (2011). *Türkiye'de mültecilerin hukuki durumları ve İzmir'e ilişkin bir araştırma*. Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi. Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Yönetimi Bölümü, İzmir.
- Taşdemir, H. (2016). Suriyeli mülteciler ve uluslararası hukuk. İçinde Fatma Taşdemir(ed.), *Suriye, Çatışma ve Uluslararası Hukuk*, (ss. 339-368), Ankara: Nobel Yayınları.
- TC Anayasası (1982). 16.07.2019 tarihinde <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.2709.pdf> adresinden alındı.
- Tekinalp, G. (1989). *Türk yabancılar hukuku*. İstanbul: Beta Yayınları.
- Tiryakioğlu, B. (1997). Türk hukukunda yabancıların oturma ve çalışma hakkı. *AÜ Hukuk Fakültesi Dergisi*, 46(1-4), 67-84.
- TÜİK, (2018). *Yıllara göre il nüfusları 2000-2018*. 22.04.2019 tarihinde <http://www.tuik.gov.tr/UstMenu.do?metod=temelist> adresinden alındı.
- Türkiye'ye İltica Eden veya Başka Bir Ülkeye İltica Etmek Üzere Türkiye'den İkamet İzni Talep Eden Münferit Yabancılar ile Topluca Sığınma Amacıyla Sınırlarımıza Gelen Yabancılar ve Olabilecek Nüfus Hareketlerine Uygulanacak Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik (1994, 30 Kasım). *T.C. Resmi Gazete* (Sayı: 22127). Erişim adresi: <http://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/22127.pdf>
- Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanununun Uygulanmasına İlişkin Yönetmelik (2016, 17 Mart). *T.C. Resmi Gazete* (Sayı: 29656). Erişim adresi: <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2016/03/20160317-11.htm>